

політики у сфері природогосподарювання з боку держави. Зокрема мова йдеться про вибір для того чи іншого напряму кластеризації одного з чотирьох типів такої підтримки: каталітичний (державна сприяє контактам зацікавлених сторін, наприклад бізнесу і науки, та частково фінансує проекти); підтримуючий (інвестиції в регіональну інфраструктуру, тренінги та маркетинг); директивний (державна здійснює кластерну респеціалізацію регіонів); інтервенціоністський (держава бере на себе відповідальність за розвиток кластерів, субсидує їх, займається законодавчим регулюванням та контролює учасників кластеру) [3].

Обґрунтований теоретичний базис та розроблені на його основі рекомендації щодо організаційного забезпечення природогосподарювання у форматі мезомасштабної кластеризації визначають передумови та перспективи його розвитку як сегмента національної економіки, у сукупності підтверджують робочу гіпотезу презентованої роботи.

Бібліографія

1. Крутякова В.І. Інституційне та організаційне забезпечення розвитку природогосподарювання як сегмента національної економіки України: Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.03/ . - О.:ОНПУ, 2017. - 26 с.

2. Проблеми теорії та практики формування сучасних кластерних систем: колективна монографія / [С.К. Харічков, І.М. Дишловий, В.І. Захарченко та ін.]; за ред.. д-ра екон. наук. проф. С.К. Харіčkова; Одес. нац. політех. ун-т – Одеса: Інтерпринт, 2014. – с. 326 с.

3. Дмитренко Я. Страсти по кластерам // Я. Дмитренко/ Газета «Еженедельник 2000». – Київ, 2017. – 29-30 (827). – с. 13

Михайло ШКІЛЬНЯК

Тернопільський національний економічний університет, Україна

СТАН ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Ключову роль в сучасній ринковій економіці відіграють корпорації. В українській правовій базі поняття «корпорація» суттєво відрізняється від загально прийнятого в світовій практиці. Згідно діючого законодавства, ст.120 Господарського Кодексу України, корпорація трактується як «договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень децентралізованого регулювання діяльності кожного з учасників органом управління

корпорації». [1].

Саме корпорації утворюють корпоративний сектор економіки, який покликаний відігравати системоутворюючу роль в національній економіці, бути визначальним фактором економічної безпеки держави та спонукати її до соціального, політичного та культурного розвитку. За останні десятиріччя термін «корпоративний сектор економіки» міцно ввійшов в економічну теорію і практику сучасного українського бізнесу.

Корпорації та корпоративні об'єднання займають домінуюче положення в реальному секторі економіки України. Це відповідає і зарубіжній практиці. Так, в США на долю корпорацій, що займають 5 відсотків від загальної кількості компаній, належить 80 відсотків обсягів реалізації. Слід зазначити, що в найбільш розвинених країнах підприємства, що належать до корпоративного сектора формують до 90 відсотків ВВП усієї держави при відносно невеликій структурній частці (до 10%). [5].

Корпоративний сектор України є доволі молодим порівняно з багатоміліардним існуванням корпорацій в європейських країнах, окремі з яких з'явилися ще в XVII ст.

Становлення корпоративного сектору в Україні відбувається відповідно до загальних закономірностей та тенденцій, характерних для багатьох країн світу. Основою формування корпорацій в Україні стали трансформаційні процеси, зміни форм власності, а саме приватизації та корпоратизації, а також концентрації власності на вторинному ринку цінних паперів. Створений в процесі приватизації та корпоратизації державних підприємств, корпоративний сектор займає найвагоміше місце в українській економіці. На його частку припадає майже 75 % ВВП.

Корпоративний сектор економіки України на сьогоднішній день включає в себе велику кількість різних видів суб'єктів господарювання, починаючи від акціонерних товариств і завершуючи різними об'єднаннями юридичних осіб. Переважну частину корпоративного сектора економіки складають саме господарські товариства. До складу юридичних об'єднань належать інтегровані формування, а саме, корпорації, асоціації, консорціуми, концерни та інші об'єднані юридичні особи, про що свідчить табл.1 [3].

Виходячи з табл. 1 можна зробити висновок, що загальна кількість корпоративних об'єднань України з 2010 по 2017 роки збільшилась на 30,11 відсотків. Основною формою корпоративних об'єднань є товариства з обмеженою відповідальністю, кількість яких за досліджуваний період виросла на 37,35 відсотків і становить 45 відсотків серед загальної кількості підприємств.

Таблиця 1

Динаміка структури корпоративного сектора економіки України за організаційно-правовими формами

Вид корпорації, корпоративного об'єднання	Роки								Темпи змін 2017 р. до 2010р
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	
Акціонерні товариства	31100	30169	28748	24912	23178	23110	15266	14878	-52,16
Товариства з обмеженою відповідальністю	404525	418145	443223	513235	516947	485045	528318	555634	37,35
Товариства з додатковою відповідальністю	761	742	942	1578	1584	1334	1383	1428	87,65
Повні товариства	1939	2084	2120	2062	1943	1359	1376	1358	-29,96
Командитні товариства	642	631	638	628	596	387	384	379	-40,96
Асоціації	3057	3125	3180	3240	3111	2255	2329	2362	-22,73
Корпорації	862	866	872	839	777	561	563	559	-35,16
Консорціуми	89	92	92	94	90	66	69	72	-19,10
Концерни	396	390	387	353	327	196	195	192	-51,52
Всього корпоративних об'єднань	443371	456284	480205	546941	548553	514313	549883	576862	30,11
Всього підприємств	1258513	1294641	1323807	1369348	1328015	1117054	117958	1215232	-3,44
Питома вага корпоративного сектора в загальній кількості підприємств (%)	35,23	35,24	36,27	39,94	41,31	46,04	46,62	47,47	34,74

Поряд з цим, станом на 2010 рік в Україні нараховувалося 31100 акціонерних товариств. Після ухвалення Закону України «Про акціонерні товариства» у 2008 році їх кількість значно скоротилось, а питома вага акціонерних товариств в загальній структурі підприємств складає лише 1,2 відсотків. Це свідчить про те, що в Україні недооцінюються переваги діяльності акціонерних товариств пов'язаних із великими можливостями залучення додаткових інвестицій та особливостями управління.

Також дані табл.1 свідчать про збільшення ролі корпоративного сектору в економіці країни, оскільки частина підприємств корпоративного

сектору в загальній кількості підприємств України складає більше 47 відсотків і в порівнянні з 2010 роком в 2017 році збільшилась майже на 35 відсотків. Така тенденція обумовлена перерозподілом власності і реалізацією економічних інтересів бізнесу, концентрацією капіталу монопольними групами з метою підвищення ефективності економічних інтересів.

Слід зазначити, що зростання корпоративних об'єднань спостерігається протягом останніх років майже у всіх регіонах України (табл.2). [3].

Таблиця 2

Динаміка розвитку корпоративних об'єднань в розрізі регіонів України

Регіон (область)	2011 р.			2016 р.			Темпи зростання корпоративних об'єднань (2011-2016р.)
	Загальна кількість суб'єктів господарювання	Загальна кількість корпоративних об'єднань	%	Загальна кількість суб'єктів господарювання	Загальна кількість корпоративних об'єднань	%	
Україна	1701620	456284	26,8	1974439	549883	27,8	20,51
АР Крим	74784	12302	16,45	77529 (2013р.)	15088 (2014р.)	19,46	22,60
Вінницька	71947	5838	8,11	80982	7599	9,38	30,16
Волинська	42018	3526	8,39	49273	4808	9,76	36,36
Дніпропетровська	146369	39425	26,94	158775	49969	31,47	19,13
Донецька	182058	34158	18,76	69350	37547	54,14	9,92
Житомирська	53467	6435	12,04	58647	8269	14,10	28,50
Закарпатська	52304	4831	9,24	59798	5816	9,73	20,39
Запорізька	85974	17002	19,78	94405	19487	20,64	14,61
Ів.Франківська	61946	5426	8,76	55499	7105	12,80	30,94
Київська	96987	16625	17,14	98586	25928	26,30	55,96
Кіровоградська	41180	4525	10,99	41953	5623	13,40	24,17
Луганська	95603	12337	12,90	21320	13729	64,39	11,28
Львівська	103517	14929	13,94	120442	19588	16,26	31,21
Миколаївська	70116	12512	17,84	58065	16018	27,59	28,02
Одеська	138200	21867	15,82	132838	28141	21,18	28,69
Полтавська	69414	7336	10,57	65865	8808	13,37	20,07
Рівненська	45487	4434	9,75	43240	5627	13,01	26,91
Сумська	47984	6109	12,73	45708	7356	16,09	20,41
Тернопільська	39367	3429	8,71	44704	4172	9,33	21,67
Харківська	148467	27254	18,36	171356	34789	20,30	27,65
Херсонська	54804	4861	8,87	50190	6444	12,84	32,57
Хмельницька	69195	5265	7,61	66168	6367	9,62	20,93
Черкаська	58180	5579	9,59	55240	7064	12,79	26,62
Чернівецька	51266	2642	5,15	47870	3360	7,02	27,18
Чернігівська	46914	4703	10,02	44101	6024	13,66	28,09
м.Київ	211807	113597	53,63	240037	173157	72,13	52,49

В цілому по Україні темпи зростання корпорацій та корпоративних об'єднань за останні 5 років складають понад 20 відсотків. Така динаміка свідчить про привабливість організаційно-правових форм підприємств корпоративного сектору та зміну самої структури економіки держави. Також дослідження дозволяють зробити висновок, що корпоративний сектор України формується за рахунок двох джерел: а) створення корпорацій і корпоративних об'єднань різними засновниками (юридичними і фізичними особами); б) приватизації та корпоратизації державних підприємств.

До особливостей становлення та розвитку корпоративного сектору в Україні можна віднести наявність державних корпорацій та господарських товариств із корпоративними правами держави.

Станом на 01 липня 2017 року в Реєстрі корпоративних прав держави обліковується 516 господарських товариств корпоративного сектору, які мають частку держави у статутному капіталі.

Держава в особі Уряду України, Фонду, міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади здійснює управління корпоративними правами держави у 399 АТ, 89 товариствах з обмеженою відповідальністю (ТОВ) та 28 національних акціонерних компаніях (НАК) і державних холдингових компаніях (ДХК), створених відповідно до окремих рішень Президента України та Уряду.

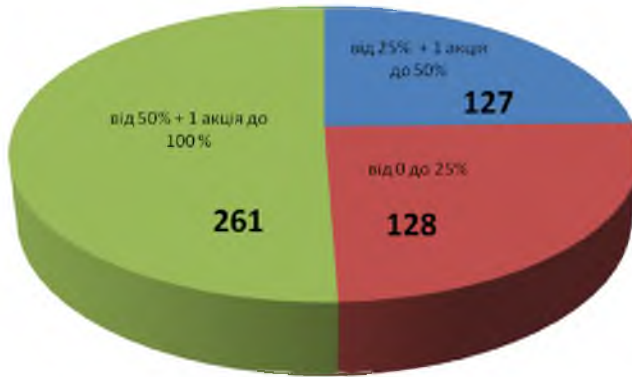
Із загальної кількості господарських товариств, які мають частку держави в статутному капіталі:

- 261 господарське товариство (50,58 % загальної кількості) має у статутному капіталі державну частку понад 50 %, що надає державі право контролю за їх діяльністю (контрольний пакет), з яких 146 господарських товариств (27,58 % загальної кількості) мають державну частку 100 %;

- 127 господарських товариств (24,61 %) мають державну частку у статутному капіталі розміром від 25 % до 50 % (блокуючий пакет);

- 128 господарських товариств (24,81 %) мають державну частку у статутному капіталі менше 25 % (рис. 1.) [4].

Загальна кількість пакетів акцій, часток, паїв, що належать державі у статутному капіталі державних корпорацій та господарських товариств станом на 01 липня 2017 року порівняно з відповідним періодом 2016 року наведена у таблиці 3 [4].

Рис.1. Розподіл корпоративних прав держави за розміром державної частки у статутному капіталі господарських товариств станом на 01 липня 2017 року

Таблиця 3

Порівняльна таблиця кількості господарських товариств, корпоративного сектору економіки, пакети акцій (частки, паї) у статутних капіталах яких належать державі

Вид господарських товариств	Загальна кількість		До 10%		Від 10 до 25%		Від 25 до 50%		Від 50 до 100 %	
	станом на 01.07.2016	станом на 01.07.2017	станом на 01.07.2016	станом на 01.07.2017	станом на 01.07.2016	станом на 01.07.2017	станом на 01.07.2016	станом на 01.07.2017	станом на 01.07.2016	станом на 01.07.2017
АТ, створені в процесі приватизації та корпорації	214	202	36	34	27	25	61	55	90	88
ХК, ДАК, НАК	30	28	0	0	0	0	1	1	29	27
АТ, утворені за участю Фонду	68	53	21	22	7	6	25	23	15	13
ТОВ	56	53	5	6	18	16	18	18	15	13
АТ, ТОВ, які перебувають на обліку інших органів виконавчої влади	168	169	4	4	15	15	32	30	117	120
Разом	536	516	66	66	67	62	137	127	266	261

Як свідчать дані таблиці, протягом періоду загальна кількість господарських товариств зменшилося лише на 20 АТ. Не відбулося кардинальних змін щодо приватизації пакетів акцій до 10 і 25 відсотків господарських товариств на діяльність яких держава немає жодного впливу, що в кінцевому підсумку і негативно впливає на результати діяльності корпоративного сектору економіки.

Виходячи з результатів дослідження особливого значення набуває виявлення та узагальнення ряду чинників, що негативно впливають на розвиток корпоративного сектора, а саме:

- здійснення сертифікатної приватизації та корпоратизації призвело до розпорошеності статутних капіталів акціонерних товариств, відсутності надходження інвестицій та здійснення контролю за діями менеджерів;

- низький рівень розкриття інформації про діяльність суб'єктів корпоративного сектора та непрозорості корпоративних відносин;

- недостатня роль впливу фондового ринку на формування структури корпоративного сектора, невиконання функцій мобілізації фінансових ресурсів, порушення учасниками ринку цінних паперів своїх прав та обов'язків, недотримання умов продажу та розміщення цінних паперів та їх концентрації;

- неможливість залучення інвестиційних капіталів банків для фінансування корпоративного сектора економіки з причин існування високих кредитних ставок та жорстких вимог до кредитних ризиків;

- непоодинокі порушення прав акціонерів щодо виплати дивідендів, обрання органів управління, підготовки та проведення загальних зборів акціонерів, відчуження активів, незаконної реорганізації, порушення у веденні реєстрів;

- конфлікти інтересів між акціонерами та менеджерами, власниками вагомих пакетів акцій та дрібними акціонерами;

- неефективне управління корпоративними правами держави, незалучення місцевих органів виконавчої влади до управління корпоративними правами держави.

Усунення зазначених та інших проблем потребує комплексного підходу до розвитку корпоративного сектору в тому числі з боку держави.

Сьогодні триває пошук нової моделі відносин зі світовим та європейським економічним співтовариством, який не може стати ефективним внаслідок наступних проблем: значна частка в структурі експорту, низький рівень інвестування, тіньова складова економіки, висока монополізація ринку.

Адже регулювання державою корпоративного сектора відбувається у двох аспектах: законодавчому та економічному. Законодавство повинно бути спрямоване на забезпечення необхідних умов функціонування суб'єктів корпоративного сектору. А через економічні інструменти держава впливає на корпоративний сектор як інвестор, акціонер та регулятор.

Розвиваючись корпоративний сектор економіки України одночасно буде реалізовувати свої великі потенційні можливості щодо результатів господарювання.

Таким чином становлення та розвиток корпоративного сектора сприяє розвитку економіки регіонів і національної економіки в цілому. Прозорість корпоративних відносин, якість корпоративного управління та його постійне удосконалення, антимонопольна політика держави та формування національної моделі корпоративного управління, забезпечать як розвиток корпоративного сектора в регіонах та національної економіки в цілому.

Бібліографія

1. Господарський кодекс України.
2. Закон України «Про акціонерні товариства».
3. Показники Єдиного державного реєстру підприємств та організацій. – Електронний ресурс: режим доступу: <http://www.ursstat.ua>.
4. Аналітична довідка про роботу Фонду державного майна України та хід виконання Державної програми приватизації у I півріччі 2017р. – Електронний ресурс: режим доступу: <http://www.spfu.gov.ua>.
5. Заєць Т.О. Корпоративні структури в умовах економічної нестабільності / Т.О. Заєць // Вісник Хмельницького національного університету, 2009.– №3, т.2 – с.199-202.

Elzbieta BRONIEWICZ

Bialystok University of Technology, Poland

ENVIRONMENTAL PROTECTION COSTS

Abstract

Environmental protection expenditure should show the efforts being made to prevent, reduce and eliminate pollution resulting from the production or consumption of goods and services. The paper presents the basic definitions and survey results of environmental protection expenditure in European Union. The main source which was used to the analysis is the Database of Statistical Office of European Union – Eurostat.